

NÁVRAT
JÍŘÍ WOLKER

Návrat

*Lucerny na mostě
jektají skleněnými zuby,
plešatí starci
se v barech u vína chlubí
kolik holek si koupili,
kolik životů zabili –
této noci –,
černá řeka teče,
odnáší utopené květiny,
člověk na světě jediný,
mlha, mráz a vichřice
dnes nepovídají,
kde je ona ulice,
která by vedla k ráji,
nebo k domovu.*

*Ale ty, moje milá,
jsi v daleku rozsvítila
bílé okno černého činžáku.
Myslím si na tebe,
že spíš ve světle.
Nad postýlkou bezpečný sen
je jak baldachýn rozvěšen.
Nezdá se ti o mně,
který jdu nocí,
zdá se ti o mně,
kterého uvidíš zítra ráno.
Jak je to krásné probodnout špendlíčkem
díрку do nebe.*

*Ale dnešní den
je už mi souzeno, abych byl nešťasten.
Myslím-li na ty,
jimž v mlhavém bloudění zjevil se svatý,
musím si vzpomnět i oněch,
kteří jej nespatriili,
protože očima večeri zaplatili.*

V této eseji budu rozebírat báseň *Návrat* z básnické sbírky *Host do domu* od spisovatele Jiřího Wolkera. Sbíрка je rozdělena do čtyř částí: *Chlapec*, *Ukřižované srdce*, *Host do domu* a *Svatý kopeček*. Poslední část byla přidávána až v pozdějších vydáních na údajné přání autora. Báseň *Návrat* je z druhé části, ve které najdeme lyriku sociální bídy, poezii solidarity a vzpoury a také tóny poezie milostné.

Na začátku básně jsme uvedeni do prostoru, tedy na most, na němž se nacházejí *lucerny, které jektají skleněnými zuby*. Díky prvnímu verši si obraz vizuálně představíme, ale druhý verš nám dává možnost rozšířit zrakový vjem navíc o vjem sluchový a vnímat verše úplně jinak. Nejsou to již obyčejné lucerny, jsou to lucerny, které jektají skleněnými zuby – ony neskřípou, ale jektají. Není to pomalý a táhlý zvuk, naopak znamená rychlý drkot. Díky tomuto spojení můžeme usuzovat, že není chladné, ale přímo mrazivé počasí. Natolik mrazivé, že z toho jektají zuby i neživým předmětům. Když se více zaměříme na tyto lucerny, můžeme polemizovat nad tím, zda svítí, či nikoliv. Světlo přeci produkuje teplo. Kdyby byly rozsvícené, nebo v nich hřál plamínek, či zářily žárovky, v tu chvíli by přece vyzařovaly teplo. Jelikož ale jektají zuby, pravděpodobně jsou zhasnuté, což by zdůraznilo chlad a tmu, ve které se budeme nacházet.

Již první obraz nás vtahuje do poněkud ponuré nálady a další verše tuto chmurnost jen dokreslují. Dostáváme se do barů, kde se plešatí starci chlubí, co za ohavnosti vykonali. Lyrický subjekt se nám doposud neodhalil, spíše se popisem situace skrývá pod rouškou jakéhosi „vypravěče“, který nám pomáhá se zorientovat, aniž bychom se soustředili příliš na něj samotného. Ustupuje do pozadí, aby nám dál prostor nasát atmosféru, ve které se budeme pohybovat.

„*Kolik holek si koupili, kolik životů zabili – této noci.*“ Těmito verši nám lyrický subjekt nejen vyčítá neřesti, které zmínění starci provedli, ale také se díky nim dozvídáme čas, v němž se pohybuje. Tedy v čase nočním. V době, kdy vše utichá a člověk má více prostoru zaměřit se na svůj vnitřní svět a nějak jej reflektovat. Avšak v této části dne si člověk může také více uvědomovat svou samotu.

V postavení veršů: „*Kolik holek si koupili, kolik životů zabili*“, můžeme cítit jistou gradaci, možná rozhořčení lyrického subjektu nad těmito činy. Následný dovětek: *-této noci*, lze brát jako vyvrcholení tohoto stupňování a jako by nám zde už pouze chybělo slovíčko „jen“. „Jen této noci“, což by završilo polemizované pohoršení lyrického subjektu. Zdůraznění *této noci* nám opět otvírá prostor k interpretaci. Je tato noc snad něčím speciální? Nebo má tento důraz jen napovědět, že ony kratochvíle, kterými se starci baví, provádějí běžně? Ono básnické „já“ si pro tuto část volí mírně chladný přístup – je popisný a jediným momentem, kdy lyrický subjekt projeví svůj názor, odhalením jakéhosi výsledku jeho pozorování je jen apatický povzdech „*této noci*“.

S dalším veršem se naše perspektiva najednou obrací k řece. K černé řece, která teče a odnáší utopené květiny. Temná tekoucí řeka a utopené květiny vytváří obraz světa skrze optiku ponuré a ztracené duše. Utopené květiny nám mohou připomínat doslova utopená těla těch, kteří to už vzdali a nechali se vláčet životem, otupěli a šli s proudem, nebo se z nich opravdu stali utopenci. Lyrický subjekt si připadá sám a následující verše jen celý obraz dokreslují skličujícími konturami. Vykoupení, bezpečí či jen obyčejné teplo se zatím nenachází nikde – ani uvnitř ani venku. Utopené květiny a koupené životy jsou zde propojeny a dotváří nám naši představu o světě kolem lyrického subjektu, který může popisovat, ale z něhož je vyloučen. Zároveň to je dalším náznakem, v jaké náladě se báseň ponese.

Při čtení dalších řádků si můžeme všimnout, že se zde objevují hlasy přírody, i když zrovna mlčí. Avšak právě ono mlčení, ono (ne)promlouvání přírody je důležité podtržení samoty, kterou lyrický subjekt pociťuje. „...*mlha, mráz a vichřice dnes nepovídají, kde je ona ulice, která by vedla k ráji, nebo k domovu*“. Příroda mu neříká nic, neukazuje mu cestu domů, ale ani cestu do ráje – k vykoupení, ke smrti. Tím se lyrický subjekt ocitá někde v meziprostoru a neví, kam se vydat, neví, jakou cestou jít. Zůstává na místě, vyloučen z okolního světa. Tím se zde i příroda k lyrickému subjektu obrací zády. Opět je zdůrazněna přítomnost: ...*dnes nepovídají*...

Nicméně v další strofě nastává změna. Mění se promluva lyrického subjektu, který náhle opouští svůj vnitřní svět a své osamění. Pozornost přesouvá ke své milé a promlouvá

právě k ní. Nastává jasná tematizace „já“. Dochází k subjektivní zpovědi lyrického subjektu a až v tuto chvíli se dozvídáme, že vše předešlé bylo zprostředkováno perspektivou básnického „já“. Tma přechází v světlo, zima se přelévá v teplo a beznaděj a osamění střídá naděje. „*Ale ty, moje milá, jsi v daleku rozsvítla bílé okno černého činžáku.*“ Můžeme jasně vidět, že zde nastává opět změna lyrického subjektu, komunikační model se mění z „já“ k „já“ do modelu „já“ k „ty“ – tedy k *Milé*. Je využíván kontrast mezi černou a bílou, který jako by představoval plamínek naděje v nekonečné tmě. Je to bod, ke kterému se lyrický subjekt upíná. Vše je černé: řeka je černá, činžák je černý, jen to světlo jdoucí od jeho milé je zářivě bílé. Jeho milá rozsvítla v daleku, někde, kde ji jen vidí, nebo ani nemusí vidět. Ona *Milá* je mimo dosah lyrického subjektu. Musí mu stačit myšlenka na ni, protože dnes, v tuto noc musí být osamělý, jak nám prozradí verše na konci básně.

„*Myslím si na tebe, že spíš ve světle.*“ Opět zde můžeme vidět hru světla a tmy. V první strofě jsou zmíněny holky, které si kupují muži, je to něco hanebného a vše se odehrává právě ve tmě. Ale tuto dívku – *Milou* – si lyrický subjekt představuje ve světle, což značí jistou čistotu, bezpečí. Snad lyrický subjekt doufá, že se jeho *Milá* nachází ve světle, daleko od tmy, kde je člověk sám, ačkoliv mezi ostatními lidmi, ve světě plné beznaděje.

Dalšími verši „*Nad postýlkou bezpečný sen je jako baldachýn rozvěšen*“ si tuto domněnku můžeme potvrdit.

Strofa pokračuje verši: „*Nezdá se ti o mně, který jdu nocí, zdá se ti o mně, kterého uvidíš zítra ráno.*“. Autor si zde opět pohrává s kontrastem dne a noci (světla a tmy). Verše nás znovu mohou utvrdit v jistém odstřížení *Milé* od příkrého světa, ve kterém se právě nachází lyrický subjekt. Staví tak kolem *Milé* zeď a vrhá ji právě do jistého „naivního snu“.

Lyrický subjekt se nám v tuto chvíli v podstatě „rozdvoujuje“ ve dvě různá „já“ – tedy v „já“, kterým je teď – právě tuto noc – a „já“, kterým se teprve stane, bude jím „zítra ráno“. Dalo by se také říct, že se nám dvojí jak lyrický subjekt, tak i čas, který pozorujeme. V jednu chvíli vidíme přítomnost, v níž se lyrický subjekt právě nachází a budoucnost, v níž se bude nacházet jako „já“, o němž se zdá oné *Milé*.

Poslední verš druhé strofy je takovým konečným hořkosladkým ohlédnutím za malou skulinkou světla, oknem *Milé*, vyprošeného obrazu ve tmě, kterou je obklopen. „*Jak je to krásné probodnout špendlíčkem díрку do nebe!*“ Svou temnotu v okolí, a i v sobě „probodává špendlíčkem“. A tím špendlíčkem je nejen myšlenka na *Milou*, ale i naděje, že se zítra uvidí. Noční oblohu tak probodává jako blánu, pod níž se skrývá toužené ráno druhého dne.

Z tohoto obrazu o bezpečí a naději nás v další strofě vytrhává deziluzivní „*Ale*“ a my si uvědomíme, že to byla pouhá představa lyrického subjektu, pouhé přání jeho osamělého nitra. „*Ale dnešní den je už mi souzeno, abych byl nešťasten.*“ Lyrický subjekt opouští svou iluzi a vrací se zpět do přítomného okamžiku, vrací se zpět do své beznaděje. Sen se rozplývá a my se opět ocitáme v temné realitě.

V návaznosti na představu o své milé autorovi tanou na mysl i ostatní, kteří se mají dobře. Myslí na ty, které potkalo štěstí, kterým byl Bůh nakloněn. „*Myslím-li na ty, jimž v mlhavém bloudění zjevil se svatý [...]*“ Zároveň však musí myslet na ty, kteří takové štěstí neměli a vydali už ze sebe úplně všechno: „*[...] musím si vzpomnět i na oněch, kteří jej nespatriili, protože očima večeri zaplatili*“. I kdyby měli šanci na nějaké to štěstí, ani by jej neviděli, jelikož jsou tak chudí že už i své oči obětovali za večeri.

První strofa slouží spíše jako uvedení čtenáře do celkové nálady. Skrze evokace Wolker vytváří obraz chmurného večerního města, které se stává i prostorem v němž se pohybuje. Sám subjekt zde není ještě tematizován, nechává plně promlouvat obraz, jež maluje paletou ponurých barev.

Proměny lyrického subjektu jsou napříč básní poměrně frekventované a my se tak neustále pohybujeme mezi jeho vnitřním a vnějším světem.

Celý text je prokládán důrazem na přítomnost. Jsme upozorňováni na „tento den“, na „tuto noc“... Což může vyjadřovat, že je přítomnost něčím výjimečná. Nebo to můžeme pochopit jako důraz, který lyrický subjekt klade na přítomnost okamžiku jeho osamění.

Lyrický subjekt nás dvakrát vytrhává z probíhající scény a vtahuje nás do té další. Opakujícím se „ale“ se mění poloha lyrického subjektu a my jsme vyrušeni z nálady do které jsme se pohroužili. V druhé strofě je nám nabídnuta naděje, ale třetí, a taky poslední, strofa nás opět vyrušuje a vrhá nás opět do deprimující nálady, které jsme přivykli hned v prvopočátku básně.

Během celé básně můžeme sledovat autorovu hru se světlem a tmou, s teplem a zimou a využívání těchto kontrastů. V básni autor také využívá spoustu antropomorfizací (*lucerny, které jektají skleněnými zuby; utopené květiny; mlha, mráz a vichřice dnes nepovídají*).

Celým textem nás provází osamění a beznaděj lyrického subjektu, kterému je sice očividně těžko samotnému, ale neprojevuje nějakou touhu, nějakou vůli se z této opuštěnosti vymanit, spíše se rezignovaně odevzdává svému osudu.

ZDROJE

WOLKER, Jiří. Host do domu [online]. V MKP 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2011 [aktuální datum citace e-knihy – př. cit. rrrr-mm-dd]. Dostupné z WWW: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/37/00/11/host_do_domu.pdf>.

MACURA, Vladimír, a . Host do domu - Jiří Wolker. In: ČERVENKA, Miroslav, Vladimír MACURA, Jaroslav MED a Zdeněk PEŠAT. Slovník básnických knih. Praha: Československý spisovatel, 1990, s. 63-66. ISBN 80-202-0217-X.

Adéla Pospíšilová, 539574

- ano, pozorně napsaný text
- několik pěkných pozorování
- chybí závěr, takto text neleze končit
- pěkně vedený jlavní interpretační linii (světlo vs. tma)